

Norske leger mot atomvåpen

Nr. 2-2015 - Årgang 33

Tema: Hiroshima og Nagasaki 1945

En tryggere verden uten atomvåpen

Hopper Norge av nedrustningstoget?

JOHN GUNNAR MÆLAND
LEDER
NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

I skrivende stund (1. mai) har det humanitære nedrustningstoget kommet til New York, hvor Tilsynskonferansen for Ikkespredningsavtalen 2015 (NPTRevCon2015) finner sted i perioden 27. april til 22. mai. ICAN og mange andre pressgrupper fra sivilsamfunnet er til stede for å følge diskusjonene og argumentere for avskaffelse av atomvåpen. Vi andre får løpende oppdateringer gjennom sosiale medier; fortsatt er vanlige media ikke særlig opptatt av denne saken.

Norge har allerede levert sin første uttalelse i Tilsynskonferansen, og ikke overraskende var denne nokså tradisjonell: full av gode ønsker om et atomvåpenfri verden, men temmelig tom når det gjelder nye nedrustningsinitiativ. Så langt har regjeringen veket tilbake for å slutte seg til Østerrike og de (hittil) 80 andre landene som ønsker å arbeide for et forbud mot atomvåpen. I følge statssekretær Glad Pedersen legger Norge fortsatt vekt på de humanitære argumentene for atomnedrustning og setter pris på bidraget fra sivilsamfunnet i å få dette frem, men der stopper Norges forpliktelse.

Samtidig pågår det en interessant prosess i Stortinget hjemme i Oslo. Forsvars- og utenrikskomiteen behandler nå et såkalt representantforslag fra partiene SV, SP og V om at Norge skal arbeide for et forbud mot atomvåpen. Spesifikt heter det i forslaget at Stortinget vil be regjeringen fremme en erklæring eller et løfte, tilsvarende det løftet Østerrike ga i desember 2014 om å arbeide for å stigmatisere, forby og avskaffe atomvåpen. Både AP og Krf har gitt uttalelser som langt på vei støtter opp om dette forslaget. Ut fra dette er det grunn å tro at et flertallet i Stortinget vil at Norge skal følge en langt mer progressiv politikk på dette området.

Det gjenstår å se om saken settes så mye på spissen at det blir en votering i Stortinget om denne saken, eller om man finner frem til en løsning flertallet av

representantene slår seg til ro med. Det er høyst uvanlig at Stortinget instruerer regjeringen i utenrikspolitiske saker, men dette kan bli konsekvensen om ikke regjeringen bøyer av. Uansett må regjeringen forholde seg til hva Stortinget ønsker i denne saken.

Regjeringen har argumentert at det vil være i strid med våre NATO-forpliktelser å arbeide for et forbud mot atomvåpen, og henviser til at slike våpen inngår i NATOs strategiske konsept. Vårt svar til dette er å vise til at NATO også har forpliktet seg til å arbeide for en verden uten atomvåpen. Dessuten hindrer ikke NATO-medlemskapet Norge i å arbeide for å avskaffe atomvåpen eller slutte seg til en avtale som forbyr slike våpen. Et medlemsland i NATO er bare juridisk bundet av Atlanterhavspakten fra 1949, mens det strategiske konseptet et et forsvarspolitisk dokument. Historien har vist at NATO-landene har kunnet følge ulike nasjonale politiske veier når det gjelder atomvåpen. Et eksempel er da Norge i 1957 erklærte at atomvåpen ikke kunne plasseres på norsk jord.

Endelig kan man peke på den logiske inkonsekvensen mellom NATOs ønske om en atomvåpenfri verden og forbeholdet om at NATO vil bygge sitt forsvar på atomvåpen så lenge slike våpen finnes. Det er som en røyker sier: vi bør bli kvitt tobakk, men jeg forbeholder meg retten til å røyke så lenge andre gjør det.

For å vende tilbake til tog-metaforen: Mens nedrustningstoget har stanset i New York, står Norge med én fot på perrongen og én fot i toget. Det er åpenbart at Norge må foreta et valg før toget forlater denne stasjonen. Hopper Norge av, eller blir Norge med toget videre? Ingen forventer at Norge nå skal styre lokomotivet, men Norge kan heller ikke bli med som gratispassasjer. Det var Norge som dro det humanitære nedrustningstoget i gang gjennom å arrangere den første internasjonale konferansen om humanitære konsekvenser av atomvåpen i Oslo 2013. Senere har toget fått stadig flere stater med seg på sin ferd videre til Nayarit, Wien og nå New York. Det vil tjene Norge til stor heder om vi påny løser billett og tar aktivt del i reisen videre mot en atomvåpenfri verden.

Norske leger mot atomvåpen

Kjenner du noen som vil være med å støtte arbeidet for en tryggere verden? Spør om de vil bli medlem idag!

Meld vedkommende inn via legermotatomvapen.no

Atombomben i 2015

ANE DROUGGE VASSBOTN
ORGANSISASJONSEKRETÆR
NORSKE LEGER MOT ATOM-
VÅPEN

Jeg er født lenge etter bombingene av Hiroshima og Nagasaki. Likevel er det det første jeg tenker på når noen nevner andre verdenskrig. I dette medlemsbladet viser vi det som kanskje er det sterkeste uttrykket fra bombingene, tegninger laget overlevende. De er enkle, mye mindre realistiske enn fotografier og tegnet av mennesker uten noen som helst kvalifikasjoner, men likevel fremstår de sterkere enn hvilket som helst fotografi.

Ingen uttrykksform kan likevel vise hvor forferdelige grusomheter verden ble utsatt for i 1945. Bomben 6. august 1945 drepte rundt 140 000 innbyggere i Hiroshima, mens bomben over Nagasaki krevde minst 60 000 menneskeliv, og uttallige ble krevet av senskader som artikkelen på side 11 viser.

Bombingene kan settes i perspektiv, som invasjonen av Mandsjuria, som

krevde enda flere liv eller bombingene av Dresden som drepte minst like stor andel sivile. Likevel fremstår bruken av atombomben mye verre. Det virker så mye verre med en bombe som kan drepe så mange mennesker på så kort tid.

Det ligger i menneskets natur å prøve å finne svar. Og årsakene til bombingene av Hiroshima og Nagasaki diskuteres fortsatt, var det USA som ville vise sin makt ovenfor Sovjet? Eller var hele prosessen drevet frem av forskere som ville verdens mest mektige våpen? Trodde amerikansk militærmakt at Japan aldri ville kapitulere uten bomben? Og hvorfor ble det sluppet to bomber, når det kunne holdt med bare én?

Artiklene belyser i dette nummeret prøver ikke å belyse disse temaene, men minner oss på menneskets grusomheter; og at atombomben aldri bør eller kan brukes igjen. Som Kirsten Osen sier på side 17: *"Dette dreier seg ikke om politikk i vanlig forstand, dette er et eksistensielt spørsmål som egentlig rager over alt annet."*

4-12
TEMA: BOMBINGENE AV
HIROSHIMA OG
NAGASAKI

14
ATOMMAKTENE:
FRANKRIKE

16
INTERVJU MED KIRSTEN
OSEN

18
ER ET FORBUD MOT
ATOMVÅPEN MULIG?

20-23
LANDSMØTE 2015

Medlemsbladet for Norske leger mot atomvåpen
ISSN 0808 2111

REDAKSJONEN

Ane Drougge Vassbotn
Huitfeldts gate 27
0253 Oslo
975 81 841
ane.vassbotn@gmail.com

NLAS SEKRETARIAT

Leder: John Gunnar Mæland
Institutt for samfunnsmedisinske fag, UiB
Kalfarveien 31, 5018 Bergen
Tlf 55586075, fax 55586130
Priv. C.Sundtsgt 36, leil 603, 5004 Bergen
Tlf 55230824 (p), 90081052 (m)
john.meland@isf.uib.no

LAYOUT

Ane Drougge Vassbotn

Trykk: Skipnes, i 1000 eksemplarer.

Forsideillustrasjon fra bildeserien "Aldri mer Hiroshima" malt av Eiichi Uchida.

IPPNW Central Office

727 Massachusetts Avenue
MA 02139-3323, USA
Tlf. 617-868-5050, fax 617-8682560
E-post: ippnwbos@ippnw.org
Ex.dir. Michael Christ: mchrist@ippnw.org
www.legermotatomvapen.no, www.ippnw.org

MEDLEMSKONTINGENT

Leger:	300,-
Studenter:	100,-
Konto nr.:	3060 24 20376

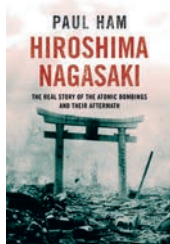
Er du ikke medlem? Ta kontakt med Ane Drougge Vassbotn, ane.vassbotn@gmail.com

Bombene som forandret verden

JOHN GUNNAR MÆLAND
LEDER
NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Paul Ham -HIROSHIMA NAGASAKI
The real story of the atomic bombings
and their aftermath.
A Black Swan Book.
London: Transworld Publishers 2013.

I år er det 70 år siden USA slapp atombombene over de japanske byene Hiroshima og Nagasaki. Bombingene innledet atomalderen og endret verden på en helt fundamental måte. For første gang i historien hadde mennesket utviklet et våpen som kan utslette menneskeheten.

Den australske journalisten Paul Ham skriver om

forberedelsene, bombingene og følgene av disse i denne 700 siders boken. Han bygger på omfattende granskninger av offisielle dokumenter, vitnemål fra impliserte personer og den store litteraturen om atomvåpenangrepene i 1945. Som journalist makter han å fortelle historien på en engasjerende og drivende måte. Han gir leserne nødvendig historisk og kulturell bakgrunn for å forstå det japanske samfunnet under krigen hvor enkeltindividene var underordnet nasjonen med keiseren som gudegitt autoritet. Han beskriver mentaliteten blant de japanske militære, styrt av blind lydighet og ærefølelse. Og han gir fascinerende skildringer av drakampen innen den japanske regjeringen, hvor de mer pragmatiske kreftene som søkte en så ærefull avslutning av krigen som mulig, ble stoppet av dem som ville kjempe til siste slutt.

Manhattan-prosjektet

Samtidig følger Ham utviklingen på alliert side i slutfasen av verdenskrigen, hvor den uerfarne Harry

Stalin, Truman og Churchill møtte hverandre i Potsdam sommeren 1945 for å bli enige om hvordan Tyskland skulle deles og krigen mot Japan avsluttes.

Truman 12. April 1945 plutselig måtte overta som amerikansk president og først da ble informert om Manhattan-prosjektet som var i ferd med å ferdigstille de første atomvåpnene. Dette ble Trumans trumfkort, både for å sikre en betingelsesløs japansk kapitulasjon og for å demme opp mot sovjetisk innflytelse i Asia. I henhold til en avtale gjort på Jaltakonferansen i februar 1945, skulle Sovjet få tilbake tidligere tapte områder på Stillehavskysten. Etter avslutningen av krigen i Europa, startet Sovjet derfor en massiv troppeforflytning mot den japansk-okkuperte nordlige delen av Kina. Men vestmaktene ønsket å tvinge Japan i kne uten sovjetisk hjelp. Ferdigstillingen av atomvåpnene ble således også et kappløp mot Sovjets inntreden i krigen mot Japan.

En annen drivende kraft lå i selve det teknologiske atomvåpenprosjektet. Helt fra 1942 hadde USA pøst inn enorme ressurser for å utvikle kjernefysiske våpen. Nå nærmet man seg en ferdigstilling, og Japan sto frem som et velegnet mål for å demonstrere makten i de nye våpnene. Manhattan-prosjektet var i sin tid initiert av ledende europeiske fysikere, inkludert Albert Einstein, ut fra frykten om at Tyskland skulle utvikle slike våpen først. Etter Tysklands kapitulasjon i mai 1945 forsøkte noen av de ledende vitenskapsmennene å hindre at det nye våpenet ble brukt mot Japan, men til ingen nytte. Truman og hans folk så fullbyrdelsen av Manhattanprosjektet både som en teknologisk og en politisk demonstrasjon av USAs kraft. Bombene var ment å bidra til en avslutning av verdenskrigen, men også for å etablere en ny verdensorden etterpå, baserte på USAs overlegne dominans.

Et utpint folk

Hams bok dreier seg mye om dette politiske spillet, men han forteller også historien sett fra den japanske befolkningen sin side. Mens de fleste større japanske byene hadde blitt utslettet gjennom teppebombing av amerikanske bombefly, ble både Hiroshima og Nagasaki spart for å kunne tjene som mål for en atombombe. Men krigen satte innbyggerne uansett på harde prøvelser. En effektiv handelsblokkade førte til mangel på det aller meste: mat, brensel, metaller, klær og medisiner. Skolebarn ned i 12-års alderen ble mobilisert for å arbeide for krigsmakten, og skolene ble brukt for andre formål enn undervisning. Menn i voksen alder var ved fronten, bare kvinner og eldre menn var igjen, i tillegg til flere tusen krigsfanger. Stadige flyalarmer gjorde nettene urolige, og dagene var preget av lite mat og hardt arbeid.

Infernoet

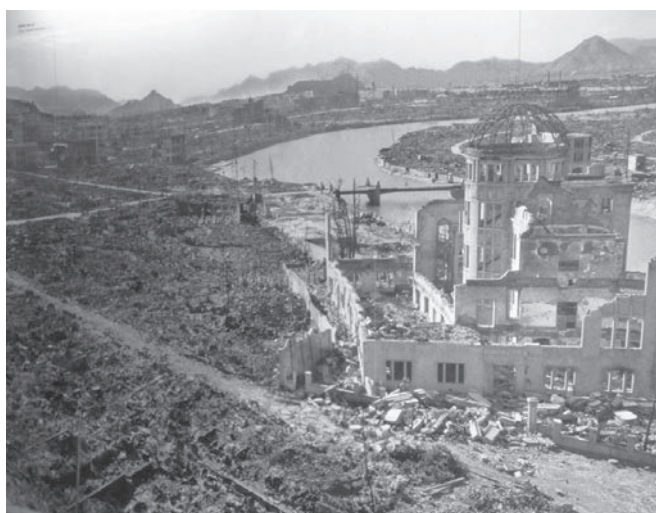
Om morgenen den 6. august 1945 lød flyalarmen på ny over Hiroshima. Et enkelt amerikansk bombefly viste seg høyt oppe på himmelen. Kort tid etter ble

Atomskyen over Nagasaki 9. august 1945

Et ødelagt tempel i Nagasaki

Hiroshima etter atombomben

”faren over” varslet. Få la merke til at et annet fly kom til syne på himmelen kort tid etter. K1 0815 kom der et voldsomt lysglimt sammen med en intens hetebølge som fordampet alt liv i en 500 meter radius fra Shima sykehuset, hvor atombomben eksploderte 580 meter oppe i luften. Temperaturen steg kortvarig til 3-4000 grader Celcius, noe som fikk takstein til å smelte innen 1100 meter. Den initiale hetebølgen ga brannsar på ubeskyttet hud inntil 2 km fra hyposenteret.

Deretter kom trykkbølgen som knuste bygninger flere km unna. Bygningsrester ble feid av gårde av voldsomme vinder, glass og annet materiale rammet mennesker, som også ble slengt av gårde. Undertrykket som fulgte trykkbølgen sugde ut øyeepler og innvoller på folk. Overlevende vitner fortalte om mennesker som vandret omkring med øynene eller tarmene i hendene sine.

Av Hiroshimas 320 000 innbyggere, døde 78 000 umiddelbart og 37 000 ble skadet. Senere økte tapstallene. Ved utgangen av 1945 var antall døde steget til 140 000.

Ham skildrer de overlevendes grufulle opplevelser: sjokket, apatien, forvirringen, smertene, den ulidelige tørsten, letingen etter familiemedlemmer, de groteske brannskadene, forkullede rester av mennesker, tusenvis av druknete lik i elvene, fortvilte rop om hjelp. Han beskriver spøkelseslandskapet, formørket av sot og røyk, det svarte regnet, forvridde rester av bygninger, maskiner og trær.

“Hams bok viser med all tydelighet hvor distanserte de politiske og militære lederne var fra sivilbefolkningens lidelser.”

Også Nagasakis skjebne den 9. august 1945 blir skildret. Her ble skadeomfanget noe mindre, tross bombens større sprengkraft, dels fordi flygerne ikke helt traff målet, dels fordi topografien ga en viss beskyttelse. Likevel døde minst 39 000 mennesker umiddelbart, mens 30 000 ble skadet.

Flyet som fraktet plutoniumsbomben Fat Man hadde byen Kokura som sitt primære mål, men på grunn av dårlig sikt ble heller Nagasaki valgt. Ved en skjebnens ironi falt bomben over Japans største kristne distrikt, hvor også mange sykehus og skoler holdt til. Det egentlige målet: Mitsubishi skipsverft, ble stort sett spart.

Ære og makt

Hams bok viser med all tydelighet hvor distanserte de politiske og militære lederne var fra sivilbefolkningens lidelser. Det gjelder den amerikanske eliten som ikke skilte mellom japanere flest og japanske militære når de snakket om ”fienden”, men også de japanske lederne i krigens slutfase. For dem var tapene i Hiroshima og Nagasaki abstrakte tall.

Et underliggende spørsmål som Ham går grundig inn på, er om det faktisk var atomvåpnene som fikk Japan til å kapitulere, noe historieskrivningen så langt har hevdet. Ham viser på en overbevisende måte at ødeleggelsene i Hiroshima og Nagasaki gjorde lite inntrykk på den japanske regjeringen. Derimot ble Sovjets krigserklæring mot Japan den 7. august avgjørende, selv om splittelsen innen regjeringen utsatte den japanske kapitulasjonen til 14. august. Keiser Hirohito, som ble utløsende for denne beslutningen, brukte imidlertid atomvåpen-argumentet i sin tale til det japanske folket i et forsøk på å redde nasjonens ære. Også den amerikanske administrasjonen hevdet at atomvåpnene forkortet krigen og sparte hundretusener av amerikanske liv.

Hibakusha – overlatt til seg selv

Et sårt punkt i boken dreier seg om de overlevende atombombeofrene – hibakusha – sin videre skjebne. Mangelen på medisinsk hjelp fikk mange til å bukke under. Mange led i månedsvis og årevis av skadene de var pådratt, særlig brannskadeofrene som utviklet groteske keloiddannelser. Etter noen uker begynte tilsynelatende uskadde personer å dø av mystiske sykdommer. De japanske legene ble ikke informert av amerikanerne om stråleeffektene og hadde lite å stille opp med. De utenlandske medisinske ekspertene som etter hvert kom til områdene, var mer interessert i å studere de medisinske konsekvensene enn av å tilby hjelp. Faktisk var dette helt bevisst: USA brukte Hiroshima og Nagasaki som gigantiske eksperimenter for å få kunnskap om de medisinske følgene av radioaktiv stråling. Også de japanske myndighetene brød seg lite om ofrene: først i 2009 ble de få gjenværende hibakusha tilkjent full krigserstatning.

I det japanske samfunnet ble hibakusha heller stigmatisert og forsøkt holdt utenfor samfunnet. De hadde store vansker med å skaffe seg arbeid eller å finne ektefeller. De ble sett på som urene. Mange holdt derfor sin historie skjult. Ikke før noen japanske fiskere ble stråleskadet som følge av USA prøvesprenginger i Stillehavet på 1950-tallet, ble det alminnelig kjent hva hibakusha hadde vært utsatt for. Nå er det ikke så mange igjen, men Paul Hams bok bidrar til å gjøre deres skjebne kjent også for senere generasjoner.

Aldri mer Hiroshima

”Jeg forsøkte desperat å redde babyen min som var stengt inne i huset som hadde falt ned over henne. Jeg klorte på leirveggene med bare fingrene, men da jeg til slutt fikk laget et hull, var alt blitt flammens bytte”.

«Aldri mer Hiroshima» er en lysbildeserie basert på tegninger laget av overlevende atombombeofre som tenker tilbake og forsøker å uttrykke hva som hendte i Hiroshima i august 1945. Serien ble produsert i 1976 av Appellkomiteen i Hiroshima i samarbeid med Japans kringkasting. Den norske utgaven er fra Statens Filmsentral 1978 og tilrettelagt av Anne Grieg, barnepsykiater og rådsmedlem i NLA, som i flere år under den kalde krigen brukte den i sitt opplysningsarbeid om atomvåpens katastrofale humanitære konsekvenser. Serien på 45 bilder med tekst er etter tillatelse fra Hiroshima Peace Memorial Museum lagt ut på NLAs hjemmeside ([www.legermotatomvapen/Lær mer/infomateriell](http://www.legermotatomvapen/Lær%20mer/infomateriell)).

I innledningen heter det: «Hiroshima brer seg utover de seks grenene av Otha-elvens delta. I en høyde av 570 meter over byens sentrum tentes plutselig en sol med en temperatur på 300 000 °C og i løpet av 0,6 sekunder oppsto en ildkule med diameter 180 m. Nede på bakken

ved det såkalte nullpunktet var temperaturen 6000 oC og lufttrykket fra bomben rev alle bygninger overende. De sammenraste husene tok fyr på et øyeblikk og etter en dag og en natt var en by med 7 km tverrmål gjort til aske. En fjerdedel av byens befolkning på 400 000, unge og gamle, menn og kvinner, døde i løpet av en dag. Av dem som flyktet fra byen, døde omkring 50 000 i løpet av de følgende tre måneder. På grunn av radioaktiviteten ble mange av de overlevende påført skjulte skader. Etter hvert ble mange av disse registrert som sene krigsdødsfall, slik at 30 år etter at bomben ble brukt, var tallet på døde kommet opp til 250 000 til sammen.»

Vi viser her et lite utvalg av de 35 tegningene i serien som igjen er et utvalg av 2300 bilder laget av mennesker uten øvelse i å tegne og male. De sa selv om bildene sine: «Nei, det var ikke slik det var. Dette er bare en titusendedel av slik det egentlig var.» Vi blir derfor bedt om å bruke vår egen fantasi for å veie opp for det bildene måtte mangle.

Kiyoshi Wakai

Kiyoshi Wakai: En gruppe ungdomsskoleelever ble ført til Ujina-havnen for å vente på hjelp der. Noen døde mens de ventet.

Sayoko Yamasaki

Sayoko Yamasaki: "Jeg var skadet og kunne nesten ikke gå. Allikevel var det en kvinne som klamret seg fast til meg, og sa: "Gi meg vann!" men jeg kunne ikke gjøre noe for henne. Jeg tror hun døde like etterpå".

Yoshie Michitsu

Yoshie Michitsu: "Jeg vøtet klærne mine flere ganger i brannsluknings- kummene og løp sammenkrøket gjennom de brennende gatene."

Shinko Ishibashi
and Harumi Nakagiri

Shinko Ishibashi og Harumi Nakagiri – Det dannet seg en lang prosesjon fra den brennende byen ut mot forstedene. Mange ble svake og døde på veien.

Masato Yamashita

Masato Yamashita: Denne lille jenta satt sammenkrøket og lente seg mot den steinsatte elvebredden. Hun døde slik. Ingen kom for å hjelpe henne.

Yoshizo Kawakami

Yoshizo Kawakami: Brannsårene ble fulle av mark. Et barn kryper hen til brystet til en bevisstløs mor.

Langtids helsekonsekvenser av atombombesprengningene i Japan 1945

JOHN GUNNAR MÆLAND
LEDER
NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Hvor mange som døde umiddelbart eller innen de første månedene etter atombombesprengningene over Hiroshima og Nakasaki i august 1945, vil aldri bli kjent med sikkerhet. De offisielle estimatene gir tallene 90 000 – 166 000 for Hiroshima og 60 000 – 80 000 i Nagasaki (1).

Det er også store mørketall for dødeligheten de første årene etter eksplosjonene. Situasjonen i Japan var kaotisk og det tok tid før man kom i gang med vitenskapelige studier av disse befolkningene. Først på 1950-tallet ble de epidemiologiske langtidskohortene etablert. Disse har til gjengjeld gitt mye verdifull kunnskap om sammenhengen mellom radioaktiv stråling og risiko for kreft, annen sykdom og dødelighet.

Selv om økningen i kreftinsidens som følge av den radioaktive strålingen etter atombomben alt i alt er forholdsvis moderat (tilskrivbar risikofraksjon ca 11 prosent), så varierer denne påvirkningen både mellom ulike krefttyper (2, se figur 1) og den antatte strålingsdose. For leukemi, som var den kreftsykdommen som først

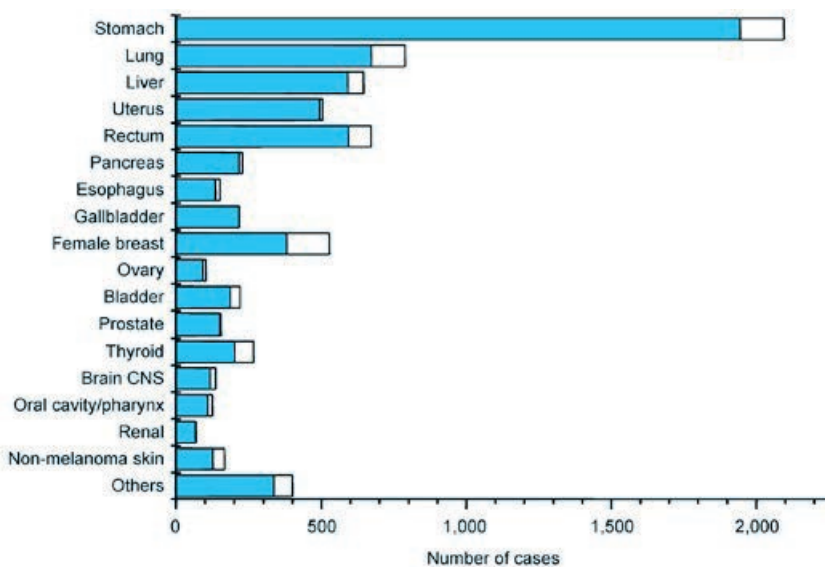
økte blant de eksponerte, antas tilskrivbar risikofraksjon å være hele 46 prosent (1).

Også dødelig av andre sykdommer er funnet å være forhøyet blant hibakusha – det japanske ordet for atom-bombeoverleverne. Derimot har man til nå ikke med sikkerhet påvist økt strålingsrelatert sykkelighet blant neste generasjons hibakusha, altså barn unnfanget etter 1945.

På de følgende sidene trykker vi en oversiktsartikkel av overlege og forsker Martin Tondel, Uppsala Universitet om langtids kreftisiko blant overleverne fra atombombesprengningene i Japan. Artikkelen ble publisert i medlemsbladet til vår svenske søsterforening SLMK i desember 2013. Vi er takknemmelige for å kunne gjengi artikkelen. Layout er ved Gabriel Holmbom.

Referanse:

1. *Hiroshima and Nagasaki: The Long Term Health Effects*. Center for Nuclear Studies, Columbia University. <http://k1project.org/hiroshima-and-nagasaki-the-long-term-health-effects/> Lest 03.05.2015
2. Preston DL, Ron E, et al.: *Solid cancer incidence in atomic bomb survivors: 1958–1998*. *Radiation Research* 2007; 168:1–64

Antall krefttilfeller i Life Span Study blant eksponerte personer (≥ 0.005 Gy) 1958–1998. De hvite feltene indikerer antall tilfeller som kan tilskrives radioaktiv stråling. Fra: http://www.rerf.jp/radefx/late_e/site.html

Ett halvt sekel efter ATOMBOMBERNA

*Förhöjd risk för cancer
kvarstår mer än ett halvt sekel
efter atombomberna över
Hiroshima och Nagasaki*

Av Martin Tondel

Medicinsk uppföljning av de överlevande efter atombomberna över Hiroshima och Nagasaki har varit av fundamental betydelse för vår förståelse av effekterna av joniserande strålning. I den senaste övergripande rapporten görs en uppföljning av dödsorsakerna. Studien är den 14:e i ordningen av den s.k. Life Span Study som omfattar drygt 86 000 av de 120 000 personer som överlevde atombomberna fram till folkräkningen 1950. Det är Radiation Effects Research Foundation som gör dessa uppföljningar och där man på hemsidan (www.refr.jp) finner uppdaterad information om olika publikationer.

I den 14:e rapporten har uppföljning skett i dödsorsaksregistret mellan 1950 och 2003. Vid uppföljningstidens slut levde fortfarande 42 % av de som fanns med vid studiestarten. Risken för de flesta cancerformer är statistiskt förhöjd och ökar proportionellt med dosen liksom för alla dödsorsaker sammantagna. Riskökningen som kan hänföras till strålningen från atombomberna verkar kvarstå hela livet. Totalt

Radiation Effects Research Foundation

Atomic Bomb Casualty Commission (ABCC) grundades 1947 av amerikanska vetenskapsakademien för att i samarbete med japanska hälsoministeriet studera de medicinska konsekvenserna av atombomberna över Hiroshima och Nagasaki. ABCC ombildades 1975 till en stiftelse, Radiation Effects Research Foundation (REFR), för att fortsätta uppföljningen överlevarna. Den största kohorten är Life Span Study (LSS), bestående av 120 000 personer som överlevde atombomberna fram till folkräkningen 1950. Samtliga personer intervjuades noggrant direkt efter bombningarna för att man skulle kunna göra en individuell dosberäkning. LSS-kohorten har därefter följts i dödsorsaksregister och cancerregister. En lista över de vetenskapliga publikationerna återfinns på REFR:s hemsida www.refr.jp/library/index_e.html.

inträffade knappt 11 000 dödsfall i solida cancerfall i gruppen, varav 5 % kan tillskrivas en effekt av strålningen, men i den högsta strålgruppen över 2 Gray (Gy) var riskökningen så stor att mer än hälften av de inträffade cancerfallen orsakades av strålningen (attributable fraction). Risken att få cancer vid 70 års ålder är betydligt större för de som var 10 år jämfört med de som var 40 år gamla 1945.

Utöver solid cancer inträffade totalt 700 dödsfall i maligniteter i de blodbildande organen varav leukemi utgjorde 300 fall. Vid test av olika dos-responsmodeller hade den linjära modellen bäst anpassning till data i

hela dosintervallet och under hela uppföljningsperioden. Däremot, i dosintervallet 0-2 Gy var lutningen svagare i början för att bli starkare i slutet av detta intervall och lutningen blev också generellt allt starkare ju längre uppföljningsperiod man studerade. I området mindre än 0,1 Gy såg man en tendens till uppåt konvex dos-respons, dvs. en jämfört med intervallet 0-2 Gy omvänd kurvform, som är svår att förklara. En möjlig förklaring skulle kunna vara att diagnostiska röntgenundersökningar under flera års uppföljning gett ett relativt stort strålningsbidrag jämfört med bestrålningen från atombomberna och därmed bidragit till dödsfallen i cancer.

DOS (GY)	ANTAL DÖDSFALL (N)	ÖVERSKOTT (N)	AF (%)	ANTAL INCIDENTA FALL	ÖVERSKOTT (N)	AF (%)
< 0,005	4 621	2	0	120	0,1	0
0,005-0,09	3 653	49	1,3	63	3,6	5,7
0,1-0,19	789	46	5,8	16	4,1	25,6
0,2-0,4	870	109	12,5	25	11,1	44,4
0,5-0,9	519	128	24,7	24	18,2	75,8
1-2,0	353	123	34,8	35	28,4	81,1
> 2,0	124	70	56,5	29	28,6	98,6
TOTALT	10 929	527	4,8	312	94,1	30,2

Totalt antal inträffade fall, beräknat antal fall utöver förväntat (överskott) respektive andel som kan tillskrivas exponeringen (AF: Attributable Fraction).

Av icke-maligna sjukdomar var risken statistiskt förhöjd för blodsjukdomar, hjärtkärlsjukdomar och lungsjukdomar. Eftersom 80 % av de som var under 20 år vid tiden för bombfällningarna fortfarande är i livet, kommer fortsatta uppföljningar att ge viktig information när det gäller den joniserande strålningens medicinska effekter, i synnerhet för de som bestrålades i unga år.

svag riskökning för män men inte för kvinnor, medan det för Hodgkins lymfom och multipelt myelom inte finns tecken till riskökning. På samma sätt som för leukemi så är risken att insjukna i sköldkörtelcancer större ju yngre personerna var vid bombningarna. För sköldkörtelcancer är risken inte förhöjd för de som var äldre än 20 år 1945, men riskökningen att insjukna kvarstår för

dödsorsakerna började registreras först 1950 och cancerincidensen så sent som 1958. Exponeringen var momentan och livsmedelskedjan kontaminerades inte, varför framtida studier inte kommer att kunna ge svar på betydelsen av långdragen låg exponering, extern såväl som intern. Atombombsexponeringen var dessutom unik genom att så många utsattes för neutronstrålning. Att studera

Fortsatt uppföljning av de atombombsöverlevande kommer att förse oss med ytterligare värdefull kunskap om den joniserande strålningens medicinska konsekvenser

Sedan denna undersökning publicerades förra året har ytterligare två studier publicerats, en om blodmaligniteter och en om sköldkörtelcancer. Trots att leukemi var den malignitet som först uppmärksammades med förhöjd risk bland de överlevande, den första rapporten kom redan 1952, ter det sig som att leukemirisken kvarstår förhöjd mer än 50 år efter atombombarna över Hiroshima och Nagasaki. Trettio procent av leukemifallen kan beräknas ha orsakats av strålningen. Den inbördes relationen mellan de olika leukemiformerna varierar över tid, där akut lymfatisk leukemi och kronisk myeloisk leukemi dominerade de första åren medan akut myeloisk leukemi var den vanligaste formen mot slutet av uppföljningstiden, talande för olika bakomliggande mekanismer.

För non-Hodgkin-lymfom finns en

de yngsta under hela uppföljningsperioden till 2005. Andelen sköldkörtelcancerfall som kan tillskrivas strålningen beräknas till 36 % av de som var under 20 år när bomberna släpptes. Tidiga fall av sköldkörtelcancer, fram till 1958 då cancerregistret upprättades, har inte kunnat inkluderas i uppföljningen.

Fortsatt uppföljning av de atombombsöverlevande kommer att förse oss med ytterligare värdefull kunskap om den joniserande strålningens medicinska konsekvenser, både för maligna och icke maligna sjukdomar, fram till dess alla är döda. De senaste årens studier har, kanske lite oväntat, visat att riskökningen inte avtagit med tiden och de ger därför upphov till frågor om mekanismerna bakom riktig lång latens för maligna sjukdomar. För sjukdomar med mycket kort latens ger tyvärr inte atombombsstudierna någon information då

dos-responskurvas utseende för de lägst exponerade från atombombarna, kan bidra med ett värdefullt underlag för framtida strålskyddsrekommendationer, vilka annars baseras enbart på studier i arbetslivet och i miljö i allmänhet där dosnivåerna ligger mycket lägre än de som de flesta atombombsöverlevande utsattes för. ❖

REFERENSER

Ozasa K et al. Studies of the mortality of atomic bomb survivors, Report 14, 1950-2003: an overview of cancer and noncancer diseases. *Radiat Res.* 2012;177(3):229-43.

Hsu WL et al. The incidence of leukemia, lymphoma and multiple myeloma among atomic bomb survivors: 1950-2001. *Radiat Res.* 2013;179:361-382.

Furukawa K et al. Long-term trend of thyroid cancer risk among Japanese atomic-bomb survivors: 60 years after exposure. *Int J Cancer.* 2013;132:1222-1226.

GJØR EN FORSKJELL GJENNOM Å SPARE I ALFRED BERG HUMANFOND

Velger du å spare med Alfred Berg Humanfond gjør du et klokt valg både med tanke på fremtidig forventet avkastning og nytte. Fond med etisk investeringsprofil velges av stadig flere sparere. Kanskje er ideen om å spare penger og samtidig støtte NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN arbeid interessant også for deg?

DET VIKTIGSTE MED SPARING ER AVKASTNING

I fondsbransjen er det i utgangspunktet én ting som teller: avkastning. Allikevel vet vi at hensyn til medmenneskelighet, miljø og livssyn spiller en avgjørende rolle. Velger du Alfred Berg Humanfond blir sparepengene dine forvaltet på en moderne og verdiladet måte, i tråd med både strenge etiske retningslinjer og ønsket om best mulig økonomisk avkastning.

HVA ER DET SOM ER SÅ "HUMANT"?

Alfred Berg Humanfond har et eget etisk råd som påser at dine sparepenger investeres i henhold til blant annet FNs konvensjoner om barnearbeid og menneskerettigheter. Likeledes unngår vi selskap som har sin hovedvirksomhet innen alkohol, våpen eller tobakksindustri. Derfor er det å spare hos oss forfriskende både for hjertet og hjernen.

DU GIR 2% TIL NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Velger du å spare i Alfred Berg Humanfond, gir du 2% av din forvaltningskapital til NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN. 98% beholder du med andre ord selv. Du investerer direkte i din egen eller andres fremtid. Blir avkastningen i fondet over 2% per år tjener du altså penger på investeringen.

IKKE SÅ MYE SOM SKAL TIL

Det er ikke mange hundrelappene som skal til i måneden før du gir privatøkonomien din et tilskudd. For å komme i gang ringer du oss på tlf 22 00 51 00 eller kontakter du oss på kundesenter.no@alfredberg.com så forteller vi mer om hvordan du kan spare i Alfred Berg Humanfond og samtidig kan støtte NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN.

Alle investeringer er underlagt markedssvingninger og risiko forbundet med å investere i verdipapirer. Verdien av investeringer og overskuddet de genererer kan stige så vel som synke, blant annet som en følge av svingninger i valutakurser, og det er mulig at investorene ikke får tilbake sin opprinnelige investering. Historisk avkastning er ikke en pålitelig indikator for fremtidige avkastning. For mer informasjon, vennligst kontakt info@alfredberg.com eller besøk vår hjemmeside på www.alfredberg.no.

Atomkraftene 4: Frankrike

JOHN GUNNAR MÆLAND

LEDER

NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

På 1950-tallet startet Frankrike et sivil kjernefysisk program, hvor blant annet plutonium ble produsert (1). I 1956 etablerte man et hemmelig militært program for utvikling av atomvåpenteknologi, men det var ikke før Charles de Gaulle tok over som president i 1958 at en beslutning om å utvikle franske atomvåpen ble tatt.

Den første prøvesprengningen fant sted i 1960, og senere utførte Frankrike 210 tester av atomvåpen frem til 1995. Disse prøvesprengningene fant sted i Fransk Sahara og i Polynesia. Selv om Frankrike utviklet sine egne våpen, var det et visst teknologisk samarbeid med USA på 1980-tallet. I 2010 ble Frankrike og Storbritannia enige om å samarbeide for å opprettholde og videreutvikle sine atomvåpen gjennom blant annet å bygge og drive to forskningslaboratorier.

På 1990-tallet gjennomførte Frankrike store nedskjæringer i sine atomvåpenarsenaler og avsluttet også et antall atomvåpenprogrammer, blant annet nedleggelse av alle landbaserte missilbaser. Dermed er Frankrike den eneste atomvåpenmakten som fullstendig har avskaffet sine tidligere utplasserte landbaserte atomvåpensystem. Siden slutten av den kalde krigen har antallet våpenbærere i det franske arsenalet blitt mer enn halvert.

Atomvåpenarsenaler

Frankrikes atomvåpenarsenaler regnes i dag for å bestå av til sammen 300 atomstridshoder, basert på to ulike våpensystemer: ubåter med ballistiske missiler, samt luftbårne kortdistansemissiler (2).

Dominerende i arsenalet er fire atomvåpenubåter av typen Le Triomphant. Disse er hver utrustet med 16 ballistiske missiler med kapasitet til å avfyre inntil seks atomstridshoder. Den fjerde ubåten ("Le Terrible") ble tatt i bruk i 2010. Denne tilhører Frankrikes nye generasjon av atomvåpenubåter. Ubåtflåten opererer ut fra Atlanterhavsbasen ved Ile Longue i Bretagne.

Videre har Frankrike omtrent 60 atomstridshoder for bombe-fly og er det eneste landet som fortsatt har utplassert atomvåpen på hangarskip. Landets luftbårne atomvåpen bæres av fire luftvåpenskvadroner på ulike baser som bruker flytypen Mirage 2000N, samt marinens flotilje av oppgraderte Super Etendard jettfly (2,3).

Oppgradering av atomvåpen

Frankrike har i samarbeid med Storbritannia et svært avansert program for å produsere modifiserte eller helt nye atomvåpen uten bruk av prøvesprengninger gjennom såkalte simuleringer. Sammen med USA er Frankrike det eneste landet som har kapasitet til å fremkalle termonukleære eksplosjoner i miniatyr i lukkede anlegg – hvilket ikke regnes som atomprøvesprengninger, men likevel er en metode for utvikling av atomvåpen (3).

Frankrike fornyer for tiden både sitt ubåtbaserte og sitt luftbaserte atomvåpenprogram. Ubåtene er blitt utrustet med et nytt langtrekkende missil, M-51 som i løpet av 2015 vil bære det nye atomstridshodet TNO.

"Frankrike fornyer for tiden både sitt ubåtbaserte og sitt luftbaserte atomvåpenprogram."

Frankrike jobber også med å utvikle en versjon av sine luftavfyrte kryssermissiler med lengre rekkevidde. De nye missilene vil utstyres med en ny type atomstridshoder, en såkalt Tête Nucléaire Aeroportée. Frankrike har også utviklet et nytt multifunksjonelt bombe-fly, av typen Rafale F3, som kan bruke både konvensjonelle våpen og atomvåpen. Frankrike har som mål å erstatte alle sine nåværende Mirage-fly med den nye typen Rafale.

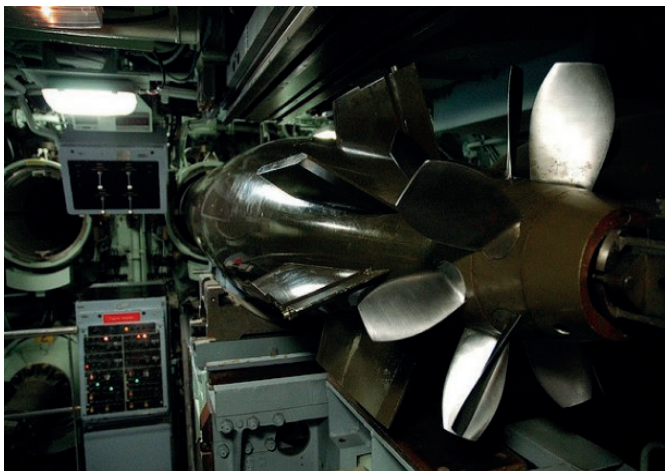
Spaltbart materiale

Frankrike la ned produksjonen av våpengradert plutonium i 1992 og produksjon av høyanriket uran i 1996, og ble dermed den første atomvåpenstaten som gjorde dette. Gjennom å øke bruken av plutonium i MOX-brensel (mixed oxide) for atomreaktorer, kommer Frankrike likevel til å ha et stort lager av sivilt separert plutonium i lang tid framover (4).

"Den kjernefysiske avskrekkingsstyrken sikrer at Frankrikes internasjonale forpliktelser blir respektert."
- President Hollande

Atomvåpenenes rolle i fransk nasjonal sikkerhetsstrategi

Atomvåpenavskrekking er fortsatt en viktig del av fransk forsvarspolitik. I de såkalte le Livre blanc om nasjonalt forsvar og sikkerhet og i gjentatte taler av de senere presidentene Chirac, Sarkozy og Hollande, sies det at et angrep på Frankrikes vitale interesser vil kunne utløse en

En fransk atomubåt fra innsiden og utsiden

kjernefysisk respons. I en tale i Istres i februar 2015 sa president François Hollande at atomvåpenavskrekkingen har som formål å beskytte landet mot enhver aggresjon fra en annen stat som truet Frankrikes vitale interesser ("the life of our nation") (5). Han bekreftet at Frankrike ikke ville bruke atomvåpen mot noe medlem av Ikke-spredningsavtalen som overholdt sine forpliktelser når det gjelder masseødeleggelsesvåpen.

Et viktig moment i fransk atomvåpenpolitikk er at landet må ha disse våpen for å kunne spille en stormaktsrolle i verden (6). Som president Hollande uttrykte det: "Frankrike er ett av de få landene i verden med global påvirkning og ansvar. Fordi landet kan sette sitt ansvar ut i handling. Fordi alle vet at når Frankrike snakker, kan landet handle. Den kjernefysiske avskrekkningsstyrken sikrer at Frankrikes internasjonale forpliktelser blir respektert..." (3)

"kjernefysisk avskrekking er ikke noe som tilhører fortiden."

– President Hollande

Frankrike ser også sin uavhengige atomvåpenstyrke som en del av Europas sikkerhetspolitikk. Selv om landet har besluttet ikke å delta i NATOs atomvåpenplanleggingsystemer, ønsker det likevel å bidra til drøftingene om NATOs atomvåpenstrategi (3).

Frankrike ønsker at den fullstendige prøvestansavtalen (CTBT) skal tre i kraft og at man fremforhandler en internasjonal avtale om forbud mot å produsere fissilt materiale for atomvåpen. Selv om landet deler visjonen om en atomvåpenfri verden, "vet Frankrike at det ikke er nok å be om umiddelbar og total atomvåpennedrustning... kjernefysisk avskrekking er ikke noe som tilhører fortiden." – President Hollande, 19. Februar 2015 (5).

Referanser

1. Wikipedia: France and weapons of mass destruction http://en.wikipedia.org/wiki/France_and_weapons_of_mass_destruction Lest 04.03.2014
2. Nuclear Threat Initiative. France – country profile <http://www.nti.org/country-profiles/france/nuclear/> lest 05.03.2015
3. Norris, RC, Kristensen, HM. France Nuclear Forces 2008. Nuclear Notebook, Bulletin of the Atomic Scientist vol 64, Nr. 4 2008, s. 52-54 DOI: 10.2968/064004012
4. Institute for Science and International Security http://www.isis-online.org/global_stocks/separated_civil_pu.html
5. President Hollande, Speech on Nuclear Deterrence, 19 February 2015 Unofficial Translation <http://www.acdn.net/spip/spip.php?article921&lang=en>
6. Abolition des armes nucléaires Dossier Armes nucléaires STOP: par Domimnique Lalanne http://amfpgn.org/abolition_armes_nucleaires.html

Et fransk Mirage atombombefly utstyrt med krysserraketten.

Aktivist for en atomvåpenfri verden

Selv om Kirsten Kjelstrup Osen for lengst har gått av med pensjon, er hun fortsatt et aktivt medlem i Norske leger mot atomvåpen (NLA). Så lenge atomvåpen eksisterer, vil hun kjempe for å bli kvitt dem.

MARIA JENSEN
ICAN NORGE

Norges første kvinnelige professor i medisin har lang fartstid i NLA, men er allikevel noe selvkritisk til sitt eget engasjement. Hun har etter eget ønske aldri vært leder, men hun har i flere perioder vært med i styret og er nå rådmedlem. Siden NLA for det meste har vært uten sekretær, har hun tidvis hatt en sekretærfunksjon. I 2009 ryddet hun NLAs arkiv for de siste 10 årene og fikk det koplet sammen med tidligere arkivdeler i Riksarkivets samling.

Hun har vært NLAs kontakt i den såkalte MPI-gruppen (en samarbeidsgruppe mellom Nei til atomvåpen, Den norske Pugwashkomiteen og NLA) siden starten i 1998. I den forbindelse har hun skrevet en rekke avisinnlegg sammen med Bent Natvig, lederen av Den Norske Pugwashkomiteen, der også hun er medlem. Hun er også stadig bidragsyter til NLAs medlemsblad. Selv om hun ikke er med i styret, samles Oslo-medlemmene hjemme hos henne til internettbaserte styremøter. Hun føler at dette kan oppfattes som en snikfiltrering. Hun plages av tanken, men greier ikke å bryte tradisjonen. Det hun selv omtaler som et problem, nemlig å ikke klare å holde seg unna, vitner om et oppriktig engasjement for kjernefysisk nedrustning.

Angst for atomkrig

Det var på grunn av jobb og familie at Kirsten ikke engasjerte seg i fredsbevegelsen før på slutten av 1970-årene. Hun tok embetseksamen i medisin ved Universitetet i Oslo i 1954, og fikk sitt første av to barn i 1955. Med to små barn og full jobb ble det lite tid til å fokusere på andre ting. I 1970 tok hun doktorgrad på en avhandling der hun kartla de primære hørselskjernene i hjernen. I første halvdel av 1970 åra var hun med på å bygge opp anatomisk avdeling ved det nye Universitetet i Tromsø. Det var først da guttene var ute av huset at hun kunne begynne å

se utover jobb og hjem. - "På slutten av 1970-tallet lagde legene en ABC-gruppe, hvor vi studerte og hadde forelesninger om atomvåpen, biologiske, og kjemiske våpen. Dette var egentlig opptakten til NLA".

Hun forteller om at det var ganske tilfeldig at hun ble med i denne gruppen, men at Tromsø-engasjementet trolig spilte en viktig rolle. Der fantes det mange progressive leger, og det var gjennom dem hun kom i kontakt med ABC-gruppen da hun var tilbake i Oslo. Atomvåpen var en del av skrekkbildet på slutten av den kalde krigen, og som de fleste andre, kjente også Kirsten på angsten for en atomkrig. Da NLA ble stiftet i 1982, var hun derfor ikke overraskende med på stiftelsesmøtet.

Flere av medlemmene i oppstarten var barnepsykiatere, og mye av oppmerksomheten i den første tiden av NLAs historie dreiet seg derfor om barns angst for atomvåpen. Kirsten forteller om at det hele veien har vært mange saker som har engasjert uten at hun selv har hatt noen egen agenda bak noen av dem. "Min agenda på anti-atomvåpen arbeidet har alltid vært NLAs agenda."

"Jeg har brukt over 30 år av livet mitt på dette, og jeg kan ikke bare si at det gikk ikke og så sette meg ned".

Evigvarende engasjement

Kampen mot atomvåpen har vært preget av mange tilbakeslag, men det faktum at det fortsatt eksisterer mer enn 16.000 atomvåpen har allikevel ikke gjort Kirsten motløs. På spørsmålet om det kanskje er noe spesielt ved nettopp henne som gjør at hun ikke har gitt opp selv om utsiktene ikke alltid har vært så gode, svarer hun at det hele egentlig er nokså banalt. "Jeg har brukt over 30 år av livet mitt på dette, og jeg kan ikke bare si at det gikk ikke og så sette meg ned".

Det er derimot noe mer enn bare staheten i henne og det at hun ikke vil legge fra seg noe arbeid halvgjort, som har drevet henne i alle disse årene. "Det er kunnskapen om atomvåpens virkninger som driver en. Hver gang jeg tenker på at nå skal jeg sette meg ned i en stol og lese en roman i stedet, så tenker jeg vi har jo ikke oppnådd det vi ville. Utsiktene ved en atomkrig er så grusomme at så lenge jeg lever må jeg prøve å gjøre noe for å hindre det. Dette dreier seg ikke om politikk i vanlig forstand, dette er et eksistensielt spørsmål som egentlig rager over alt annet. Det ville være så innmari unødvendig om vi skulle ødelegge livet og livsgrunnlaget på denne unike planeten."

Optimistisk for fremtiden

Som biolog og medisinert har Kirsten naturlig nok vært opptatt av hvordan livet på jorda og artene har utviklet seg over milliarder av år, og tanken på at dette kan ødelegges i løpet av kort tid opprører henne. - "Vi har kommet opp i et uføre hvor hele vår eksistens kan ødelegges av noen få mennesker i løpet av noen øyeblikk."

I motsetning til hva man kan si om Kirstens engasjement, har interessen for atomvåpen i befolkningen gått i bølgedaler. Etter den kalde krigens slutt har interessen

vært nedadgående, men nå er atomvåpen for fullt tilbake på dagsordenen. Den siste tiden har vi vært vitne til hyppige debatter om atomvåpen både i norske medier og på stortinget. Det faktum at det er et stort flertall i folket for et forbud mot atomvåpen og et voksende engasjement, spesielt blant unge, gjør Kirsten optimistisk for fremtiden. Til om hun vil fortsette å delta i NLA i fremtiden sier hun: «Jeg kan ikke bare gi opp».

"Dette dreier seg ikke om politikk i vanlig forstand, dette er et eksistensielt spørsmål som egentlig rager over alt annet. Det ville være så innmari unødvendig om vi skulle ødelegge livet og livsgrunnlaget på denne unike planeten."

Kirsten er fortsatt aktiv. Her er hun på landsmøtet til Norske leger mot atomvåpen i Trondheim i april.

Et forbud mot atomvåpen er mulig og nødvendig

Kjølv Egeland, som er rådgiver ved ILPI i Oslo, holdt et innlegg: Er et forbud mot atomvåpen nødvendig - er det mulig? på NLA's Landsmøte i Trondheim 18. april 2015. Under kommer et utdrag fra hans foredrag.

KJØLV EGELAND
INTERNATIONAL LAW AND POLICY
INSTITUTE (ILPI)

Et folkerettslig hull

To hovedregler i den internasjonale humanitærretten (IHR) utgjør grunnlaget for de spesifikke forbudene mot klasevåpen, kjemivåpen, biovåpen, bestemte typer ammunisjon, landminer og en del andre våpen. For det første må de som utøver krigshandlinger bruke våpen som er presise nok til å kunne skille mellom stridende og sivile. For det andre bryter det med folkeretten å bruke våpen og metoder som skaper unødvendig eller overflødig skade.

Atomvåpen er vanskeligere å bruke i tråd med disse prinsippene enn alle andre våpen, men likevel er ikke atomvåpen eksplisitt forbudt i folkeretten. Dette paradokset har i økende grad blitt diskutert i internasjonale fora. Mange snakker nå om et folkerettslig "hull". Diplomater fra stadig flere land mener det er nødvendig å tette dette hullet med en forbudstraktat, enten atomvåpenstatene – som neppe vil bli med på en slik prosess – vil eller ikke. Man har med andre ord kommet til å skille skarpt mellom forbud og nedrustning. Mange tenker at det siste avhenger av det første.

Nedrustningsarbeidet står (som vanlig) i stampe. Et forbud ville kunne fungere som en vitamininnsprøytning. Mens bare atomvåpenstatene kan ruste ned, vil det være opp til de atomfrie statene å forby.

Avskrekking troverdig?

Men mange vil hevde at kjernevåpen er nødvendige for internasjonal stabilitet og avskrekking. Den lange freden i Europa etter 1945 har blitt gjort mulig av tanken enhver statsleder har måttet gjøre seg om at overilte handlinger ville kunne medføre en brå slutt på menneskehetens historie, sier disse. De samme folkene fremholder gjerne at mens landminer, kjemivåpen og

klasevåpen aldri var essensielle i stormaktenes arsenaler, er atomvåpen tvert imot helt nødvendige for et troverdig forsvar. De vil gjerne også si at så lenge Kim Jung-un i Nord-Korea har kjernevåpen, er ansvarlige stormakter helt nødt til å beholde sine. Dette har vært den norske blå-blå regjeringens posisjon til nå.

Samtidig hviler enhver teoretisk avskrekkingdoktrine på den faktiske nytteverdien og troverdigheten av den aktuelle metoden. Og i tilfellet kjernevåpen er det omtrent umulig å se for seg hvordan et av de såkalt ansvarlige, vestlige stormaktene ville kunne bruke atomvåpen på en måte der de kom bedre ut av det enn om de ikke hadde brukt dem. En bærekraftig sikkerhetspolitikk avhenger av å vinne "hearts and minds", ikke potensiale for total ødeleggelse.

"Men om en verden uten atomvåpen anses som nødvendig, er det ikke dermed sagt at et forbud mot atomvåpen er nødvendig."

Få bestrider at en verden uten atomvåpen er bedre enn en verden med atomvåpen. Dette er faktisk samtlige av verdens land – inkludert Nord Korea – enige i.

Ikkespredningsavtalens (NPT) statsparter har kodifisert denne enigheten i en bindende folkerettslig traktat. Men om en verden uten atomvåpen anses som nødvendig, er det ikke dermed sagt at et forbud mot atomvåpen er nødvendig.

Er et forbud mot atomvåpen nødvendig?

"Simply banning nuclear weapons will not guarantee their elimination", har den australske regjeringen, og etter hvert også andre stater, flere ganger minnet oss på. Men dette utsagnet hviler på to problematiske forutsetninger.

For det første er det urimelig å forvente at et folkerettslig instrument kan garantere noe som helst. Australia er neppe for å oppheve FN-pakten eller Den internasjonale postunion til tross for at de

ikke garanterer verken fred i verden eller at posten alltid kommer frem. Et forbud vil skape økt press på atomvåpenstatene til å ruste ned, og det vil gjøre det vanskeligere for både offentlige og private selskaper å investere i industrier atomvåpenprodusentene avhenger av.

Det har seg også slik at mange politiske ledere i atomvåpenstater tolker Ikkespredningsavtalen som et mandat for dem til å beholde atomvåpnene sine. Storbritannias tidligere statsminister Tony Blair sa for eksempel for noen år siden at Ikkespredningsavtalen "makes it absolutely clear that Britain has the right to possess nuclear weapons". En viktig funksjon med en forbudstraktet ville være å sende et tydelig signal om at Blairs tolkning er uholdbar.

"Et forbud handler også om prinsipper, respekt og verdighet, både for og imellom individer og stater."

For det andre hviler utsagnet at "simply banning nuclear weapons will not guarantee their elimination" på en forutsetning om at poenget med et forbud utelukkende er nedrustning. Etter min mening er ikke dette tilfellet – i hvert fall ikke utelukkende. Et forbud handler også om prinsipper, respekt og verdighet, både for og imellom individer og stater.

Ikkespredningsavtalen frosset den internasjonale maktbalansen i 1968. Den deler verdens land i to grupper, som gis forskjellige rettigheter og plikter på bakgrunn av gruppemedlemskap: atomvåpenstater og ikke-atomvåpenstater. Men i 2015 er det overhode ikke innlysende at Frankrike fortjener rettigheter Brasil ikke får, eller Marshalløyene for den del; landet som saksøkte verdens ni atomvåpenstater for deres manglende nedrustning for temmelig nøyaktig ett år siden. Mange diplomater og politikere i atomvåpenfrie stater føler seg rett og slett mer og mer ydmyket av det som av mange tolkes som arrogant oppførsel fra atomvåpenstatenes side. Mye av drivkraften og motivasjonen bak et forbud ligger i et ønske om å gjenopprette respekt og anerkjennelse for de atomfrie statene.

"Det er ingenting formelt i NATO-samarbeidet som gjør det umulig for medlemsland å støtte et forbud."

Atomvåpenforbud og NATO-medlemskap

Danmark, Norge og Island er antakelig de NATO-landene det er størst sannsynlighet for å få med på et forbud. Det er ingenting formelt i NATO-samarbeidet som gjør det umulig for medlemsland å støtte et forbud. Men det er åpenbart at det vil koste politisk kapital og kreve litt mot. Det hadde både Danmark og Norge i 1957, da både den danske statsministeren H.C. Hansen og den norske statsministeren Einar Gerhardsen som de eneste på NATO-toppmøtet i Paris gjorde det klart at de ikke ville godta å stasjonere amerikanske atomvåpen på henholdsvis dansk og norsk territorium i fredstid. Klasevåpenprosessen krevde også både mot og vilje – USA var sterkt imot det norske lederskapet under hele prosessen. Nå, syv år etter at Klasevåpenkonvensjonen ble vedtatt, fortøner initiativet seg som utelukkende positivt for Norge og norske interesser.

Sivilsamfunnet har en kjempeviktig oppgave i å få politikerne til å få fart på seg. Med faglig autoritet og lederskap har NLA, SLMK og DLMK unike roller som beskyttere av den faktabaserte tilnærmingen til de humanitære konsekvensene av kjernevåpen. Vi går en spennende fremtid i møte.

NLA Årsrapport 2014 (utdrag)

1) ADMINISTRASJON OG ORGANISASJON

Styret

Landsmøtet 22.03.14 valgte følgende styremedlemmer:

John Gunnar Mæland, Geilo	Leder, ansvarlig redaktør medlemsbladet
Klaus Melf, Fusa	Nestleder, Skype visevert
Guro K. Bårnes, Oslo	Medlemsarkivansvarlig, Skype-vert
Bjørn Hilt, Trondheim	International Councillor - IPPNW kontakt
Hans Asbjørn Holm, Oslo	MPI-gruppekontakt, ICAN kontakt,
Tordis Sørensen Høifødt, Tromsø	Økonomiansvarlig
Steinar Aase, Skien	Styremedlem

Odd Einar Erland, MedFred Bergen, har vært nasjonal studentrepresentant og deltatt regelmessig i NLA's styremøter. Det har i 2014 vært avholdt 9 styremøter på Skype. Det foreligger godkjente referater fra alle styremøtene Styret engasjerte fra 01.12.14 stud. med. Ane Vassbotn som timelønnet organisasjonssekretær. Bjørn Hilt ble på IPPNW 21. Internasjonale kongress i Astana valgt til at-large member og styreleder, IPPNW Board of Directors.

Rådet

NLA's råd hadde i 2014 følgende medlemmer: Ulrich Abildgaard, Ellen Ann Antal, Carl Birger Alm, Anne Alvik, Trygve Berge, Christian Borchgrevink, Kjell Grøttum, Kurt Hanevik, Kristian Hagestad, Viggo Hansteen, Kjersti Johnsrud, Einar Kringlen, Mons Lie, Eiliv Lund, Morten Bremer Mærli, Christin Mørup Ormhaug, Kirsten Osen, Jon Reitan, Ingvild Fossgard Sandøy, Hilchen Sommerschild, Otto Steinfeldt-Foss, Per Sundby, Helge Waal, Per Wium og Steinar Westin.

Per Wium og Kirsten Osen (vara) har deltatt i styremøter på vegne av rådet. Rådsmedlemmene har fått tilsendt godkjente referat av styremøtene.

Valgkomité

Trygve Berge, Jon Reitan, Gro Janne Wergeland.

Hjemmesiden og sosiale medier

NLA har hjemmeside www.legermotatomvapen.no. Ane Vassbotn er webredaktør. Hjemmesidene er flyttet til ny websideleverandør (AFFY design) og har fått nytt oppsett og oppdatert innhold. NLA har også en egen Facebookside: Norske leger mot atomvåpen – NLA

Medlemskartoteket

NLA står per 31. desember 2014 oppført med 751 medlemmer, 709 leger og 42 studenter. Det er et vedvarende problem at mange medlemmer ikke melder fra om adresseendring. Styret har jobbet for å få epostadresser til flest mulige medlemmer.

2) ØKONOMI

NLA hadde i 2014 et underskudd på kr 15 194 på driftsresultatet. Særskilt støtte gitt til andre organisasjoner/prosjekt i 2014:

- IPPNW Bike Tour 2014: US \$ 2,500
- IPPNWs internasjonale fond: US \$ 7000.
- IPPNW Central Office: US \$ 10 000.
- IPPNW Peace House i Boston: US \$ 2000.
- Aksjonsgruppen BANG for videoproduksjon: US \$ 1000

Per Ringnes minnefond. Fondskapitalen var per 31.12.14 kr 279 495.

Alfred Berg Humanfond. NLA fikk i 2014 utbetalt kr 9723 fra Alfred Berg Humanfond.

Skattefritak for gaver til NLA. NLA har i 2014 mottatt gaver på 30 900 kr som er meldt Skattedirektoratet.

3) AKTUELLE SAKER OG PROSJEKTER

ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons) (www.icanw.org)

ICAN Norge er organisert som et prosjekt innen NLA hvor NLA har ansvar for regnskapsførsel og arbeidsgiveransvar for de kampanjeansatte. ICAN Norge ledes av en styringsgruppe bestående av to representanter fra hhv. NTA og NLA, samt en representant fra hhv. Den norske Pugwashkomite, Norges Fredsråd og Norsk Folkehjelp. John Gunnar Mæland leder styringsgruppen og Hans Asbjørn Holm er medlem. Ved utgangen av 2014 har 42 norske organisasjoner tilsluttet seg ICAN Norge.

I 2014 arbeidet to kampanjekoordinatorer for ICAN Norge med arbeidssted på Fredshuset i Oslo.

UD innvilget i august 2014 tilskudd til ICAN Norge for en ny periode 01.09.14 – 31.12.16. Se forøvrig: www.icanw.no

Øvrig norsk samarbeid mot atomvåpen

NLA samarbeider med Den norske Pugwash komite og Nei til atomvåpen i den såkalte MPI-gruppen, som møtes ad hoc for å samordne dialog med politikere og beslutningstakere. Gruppen har i 2014 gjennomført en rekke dialogmøter med stortingspolitikere.

Medisinsk fredsarbeid i de medisinske studieplaner

NLA har kommet med innspill i forbindelse med nye studieplaner i Oslo og Bergen. Et brev til studiedekanene om inkludering av medisinsk fredsarbeid i studieplanen ble sendt 24.08.14.

Medical Peace Work 3

Detter nettbaserte kurset er et åpent og gratis tilbud. I 2014 ble NLA tildelt 290 000 Euro fra ERASMUS+ for videreutvikling av nettkurset med kasuistikk-basert læring (CBL). Medical Peace Work 3 vil bli utviklet i perioden 2014-2016 i samarbeid med ni europeiske partnerorganisasjoner.

Informasjonsvirksomhet

NLA har medansvar for videre oppdatering av tekstene i det internett-baserte læreprogrammet Lær om atomvåpen i samarbeid med SMLK og deltar i en samarbeidsgruppe om dette.

Innlegg, artikler i media

- 02.05.14 Adresseavisen. Bjørn Hilt: Et hull i folkeretten.
- 31.05.14 Finnmark Dagblad. Kirsten Osen: Finnmark og atomvåpenproblemet.
- 05.06.14 Bergens Tidende. Saima Akhtar: Norge må gå foran
- 26.09.14 Nyhetsmorgen NRK. Intervju med Kirsten Osen,
- 26.09.14 Adresseavisen. Kirsten Osen: FNs dag for total avskaffelse av atomvåpen.
- 16.12.14 Klassekampen Bjørn Hilt: Ingen rett.
- 31.12.14 Klassekampen. Bjørn Hilt : Ja til forbud mot atomvåpen
- Bjørn Hilt hadde i 2014 elleve blogginnlegg på IPPNWs Peace & Health blog <https://wordpress.com/read/blog/id/2530833/>

Geilo 15.04. 2015

John Gunnar Mæland
Styreleder NLA

Full Årsrapport 2014 er lagt ut på www.legermotatomvapen.no

NLA Handlingsplan 2015

Norske leger mot atomvåpen (NLA) er den norske avdelingen av International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) som i 1985 fikk Nobels Fredspris for sitt opplysningsarbeid om de medisinske virkninger av atomkrig.

NLAs visjon er en tryggere verden uten atomvåpen. Vi arbeider for et forbud, nedrustning og avskaffelse av atomvåpen gjennom å bygge kunnskap og å spre opplysning om medisinske og andre humanitære konsekvenser av atomkrig. NLA vil særlig skape oppmerksomhet om atomvåpentrusselfen blant norske leger og medisinske studenter, og bidra til et folkelig engasjement for et internasjonalt forbud mot atomvåpen.

NLA vil arbeide for dette særlig ved å

1. holde seg orientert om behandlingen av atomvåpenspørsmål i nasjonale og internasjonale fora (regjering, storting, ikke-spredningsprosessen, NATO, FN).
2. ha kompetanse når det gjelder medisinske virkninger av atomvåpen, stråling og radioaktivitet.
3. styrke kompetanse innen medisinsk fredsarbeid og ikke-voldelige samfunnsendringer.
4. informere helsepersonell, politikere og den norske befolkningen om helseeffekter av atomvåpen og atomvåpentrusselfen, herunder humanitære og folkerettslige forhold.
5. utvikle og pleie kontakten med media og politikere, delta i Norges Fredsråd samt samarbeide med NTA og Pugwash og andre humanitære freds- og nedrustningsorganisasjoner (Røde Kors, Norsk Folkehjelp med flere).
6. støtte IPPNWs satsingsområder, særlig ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons), herunder ta aktiv del i den norske kampanjen for et forbud mot atomvåpen.
7. følge opp de prosesser som initieres gjennom oppfølgingskonferansene i det humanitære initiativet i Nayarit, Mexico og Wien, Østerrike, herunder å få Norge til å tilslutte seg «The Austrian Pledge», og følge opp henvendelse fra IPPNW om en atomvåpenfri sone i Midtøsten, som nedfelt i tilsynskonferansene for NPT.
8. få utdanning om medisinsk fredsarbeid implementert i de medisinske studieplaner og i legers videre- og etterutdannelse, og videreutvikle og informere om nettkursene og undervisningsressursene Medical Peace Work.
9. bidra til oppdatering av Lær om atomvåpen i samarbeid med SLMK og informere norske videregående skoler om dette som en læringsressurs.
10. utvikle og pleie kontakten med medlemmene, spesielt rådet, og andre norske leger og medisinske studenter, Legeforeningen og Forsvarets sanitet. Foruten å arbeide for å rekruttere flere medlemmer, vil styret særlig følge opp studenter og unge leger, og på ulike måter stimulere de som har vært aktive som studenter til å opprettholde sitt engasjement.
11. arbeide for å bygge opp og videreutvikle studentgruppene (MedFred) ved alle fire lærestedene. Ved siden av sine egne aktiviteter skal studentene delta på alle plan i foreningen, herunder at representanter fra studentene deltar i styremøter og i internasjonale møter.
12. overvåke rutinene knyttet til innmelding i NLA samt oppdatere medlemsregisteret, herunder rutiner for kontingentinnbetaling og utsending av medlemsbladet. Styret vil sammen med organisasjonssekretæren arbeide videre med å komplettere medlemsregisteret med e-postadresser og å løse oppgaver knyttet til hjemmesidene, medlemsarkivet, kontingentinnbetaling, referater, NLA's arkiv og øvrig løpende styrearbeid.

NLA landsmøte 2015

Institutt for samfunnsmedisin, NTNU, Trondheim 18. april 2015

Tilstede: 10 medlemmer (Kirsten Osen, Guro Kristine Bårnes, Signe Agnes Flottorp, Ulrik Abildgaard, Mons Lie, Steinar Torbjørn Aase, Bjørn Hilt, Odd Einar Erland, John Gunnar Mæland og Ane Drougge Vassbotn.)

1. Valg av referent og møteleder

Mons Lie ble valgt som møteleder og Ane Drougge Vassbotn valgt som referent.

2. Innkalling til årsmøte og dagsorden

Godkjent uten anmerkninger.

3. Referat fra årsmøte årsmøte 2014.

Godkjent uten anmerkninger.

4. Regnskap 2014

Lagt frem av John Gunnar Mæland i økonomiansvarlig Tordis S. Høifødts fravær. Regnskapet ble godkjent slik det foreligger og landsmøtet fritok leder og styre for økonomisk ansvar med forbehold om korrigeringer fra revisor. Det endelige regnskapet vil gjøres kjent gjennom medlemsbladet.

5. Årsrapport 2014 fra styret og studentgruppene.

Årsrapport 2014 fra styret ble lagt frem av John Gunnar Mæland og tatt til etterretning. Årsberetningen vil bli publisert på www.legermotatomvapen.no og i en forkortet utgave i medlemsblad nr 2-2015.

6. Handlingsprogram 2015

Forslag til handlingsprogram 2015 utarbeidet av Klaus Melf ble lagt frem av John Gunnar Mæland. Handlingsprogrammet ble vedtatt og ligger vedlagt.

7. Budsjettforslag 2015

Budsjettforslag for 2015 ble i økonomiansvarlig Tordis S. Høifødts fravær, lagt frem av John Gunnar Mæland.

Forslaget ble vedtatt med følgende endringer:

Posten «Hjemmeside» endres fra 20 000 til 6000 og 14 000 flyttes til internasjonale reiser.

Forslaget ble vedtatt enstemmig.

8. Valg av styreleder og styremedlemmer

I tråd med Valgkomiteen innstilling, ble følgende valgt ved akklamasjon

Leder: John Gunnar Mæland

Styremedlemmer: Bjørn Hilt, Guro Kristine Bårnes, Nikolaus Alois Melf, Steinar Torbjørn Aase, Tordis Sørensen Høifeldt, Saima Naz Akhtar, Signe Agnes Flottorp

9. Valg av valgkomite

Jon Reitan og Trygve Berge ble valgt. Valgkomiteen gis fullmakt til å supplere seg selv med et kvinnelig medlem, fortrinnsvis ung.

10. Oppnevning av revisor

Styret gis fullmakt til å velge revisor.

11. Eventuelt

Ingen saker.

Returadresse:
NLA c/o Norges Fredsråd
Postboks 8940
Youngstorget 0028 Oslo

Vi trenger epostadressen din!

Vi vil nå flest mulig medlemmer per epost. Send en epost til vassbotn@legermotatomvapen.no, så blir det enklere for oss å nå deg.

IPPNW

Norsk avdeling av International Physicians for the Prevention of Nuclear War